

«БО ТАКИЙ У НАС МЕНТАЛІТЕТ...»
(за матеріалами фейлетонів Романа Купчинського,
вміщених у газеті «Діло» за 1924–1939 рр.)

Мальвіна Михалюк

*молодший науковий співробітник відділу україніки
ЛННБ України ім. В. Стефаника*

Досліджено одну з тем літературних фейлетонів Романа Купчинського, опублікованих у газеті «Діло» (1924–1939), що акцентують увагу на проблемі впливу ментальних особливостей українського народу на внутрішньосупільні процеси українців Східної Галичини, які перебували в складі Другої Речі Посполитої.

Ключові слова: *фейлетони Романа Купчинського, ментальні особливості українського народу, внутрішньосупільні процеси українців Східної Галичини.*

In the article investigational one of themes of the literary newspapers satires of Roman Kupchynskiy, published in the newspaper «Dilo» in 1924–1939, which accent attention on the problem of influence of mental features of the Ukrainian people on the internal political processes of Ukrainians of East Galicia, were under power of Second Polish Republic.

Keywords: *newspapers satires of Roman Kupchynskiy, mentality of the Ukrainian people, internal political processes of Ukrainians of East Galicia.*

Исследована одна из тем литературных фельетонов Романа Купчинского, опубликованных в газете «Діло» (1924–1939), которые акцентируют внимание на проблеме влияния ментальных особенностей украинского народа на внутриобщественные процессы украинцев Восточной Галичины, которые находились в составе Второй Речи Посполитой.

Ключевые слова: *фельетоны Романа Купчинского, ментальная особенность украинского народа, внутриобщественные процессы украинцев Восточной Галичины.*

Роман Купчинський (24.09.1894 – 10.06.1976) — відомий український поет («Ніби сниться», «Дума про Хведора Черника», «Перший листопад»), пісняр (автор слів і музики «Ой там, при долині», «Як з Бережан до Кадри», «Накрила нічка», «Заквітчали дівчатонька», «Ми по таборах і тюрмах», «Ой впав стрілець») та письменник (роман-трилогія «Заметіль, гумористична поема «Скоропад»,

драматична поема «Великий день», «Мисливські оповідання»). Поєднував літературну працю із журналістською. Співпрацював із редакціями часописів «Новий час», «Кооперативна родина», «Неділя», «Господарсько-кооперативний Часопис», «Заграва», «Дзвони», «Нові шляхи», сатиричними часописами «Будяк», «Маски», «Зиз», «Жорна». Завдяки своєму природному почуттю гумору, широкому світогляду, асоціативному мисленню та алегоричній манері писання він розкрив себе також як вправний фейлетоніст, який упродовж 1924–1939-х рр. під псевдонімом Галакціон Чіпка вів постійну рубрику «Відгуки дня» у щоденній львівській газеті «Діло».

Роман Купчинський був дуже чутливим до проблем свого народу і, як свідомий українець, боляче сприймав ментальні недоліки своїх співвітчизників, що були спричинені впливом складних історичних обставин, в яких формувалася нація. У процесі свого історичного буття наш народ виробив особливий менталітет — своєрідний спосіб усвідомлення і ставлення до світу, що зумовлений певними звичками, прагненнями, традиціями, вихованням, релігійними уявленнями, а також інтуїтивними несвідомими психічними процесами.

Остап Вишня виокремив п'ять прикметних рис українця («чухраїнця»): якби ж знаття! забув; спізнився; якось-то воно буде? я так і знав! Усі ці риси об'єднує стійка звичка українця не дуже замислюватись над можливими наслідками, не пророкувати наперед усі «за» і «проти» або просто не зазирати в майбутнє, покладатися на плін подій, сподіватись невідомо на що і багатіти думкою. Крім того, для українців характерною є побудова життя на стратегії уникання негараздів, а не на стратегії досягнення успіхів, адже вони полюбляють завершувати свою аргументацію «аби не гірше» [37, с. 270].

Цей сталий спосіб вирішування проблем Р. Купчинський описує у фейлетоні «Атракція» [5], де йдеться про підготовку вистави «Осінь». Знайшлося багато добровольців, які почали жваво обговорювати сценарій, радити, критикувати, але все це лише на словах, а фактично нічого не робилося. І тільки за день до початку заходу згадали, що потрібно вибрати керівника: поспішно обрали людину, на яку скинули зі своїх пліч усю відповідальність. І ось чим завершилась «атракція «Осінь»: «На сцені, що представляє гори в зимі (інших декорацій не було під рукою!) з'являється сам член комітету і деклямує з Шашкевича «Бувало весною, як ліс розіветься і дивними

птичок гукне голосами...». Отож зимові декорації та вірш про весну дуже «доречні» для атракції про осінь. У цьому контексті згадується українська приказка «Говорили-балакали, сіли, та й заплакали».

Ще одна риса українців — це необдуманість своїх дій наперед, яку Р. Купчинський описує у фейлетоні «Іду на ви!» [14], називаючи це хворобою українців ще за часів Святослава: «... захорили українці на дивну хворобу. Називається вона «ідунави» і наробила нам за останніх тисячу літ більше шкоди, як град, пошесть, чи інші інвазії... А то без підготовки, без обчислення сил, без вижидання на відповідний момент — «Іду на ви!». Противник тоді плює в жменю і лупить». Цю звичку не викорінили українці і за часів автора: «Публічне і приватне наше життя повне таких непередбачених вигуків і — що за тим іде — повне програно. Ще нічого нема, ще навіть плян не зовсім розроблений, а ми вже страшимо противника: «Чекай! Тепер ми тобі!» Противник мобілізується, жде на наступ, а не діждавшись — сам наступає. Застає слабо обладжені окопи, здобуває їх від першого удару і... йде «на ми» [14].

У своїх фейлетонах Р. Купчинський неодноразово порівнював особливості ментальності української нації з іншими народами. Зокрема у фейлетоні «Одна подія та один здогад» [17], автор порівнює реакцію на одну й ту ж подію дві нації — поляків та українців. Підґрунтям для цього порівняння стали ІV Зимові Олімпійські ігри, що проводились з 6 до 16 лютого 1936 року в Гарміш-Партенкірхен (Німеччина) під егідою Міжнародного олімпійського комітету [3]. У газеті «Діло» детально описано підготовку та хід подій ІV Зимових Олімпійських ігор [2]. На цих іграх польська команда брала участь у «гаківкових змаганнях» [українська назва хокею, «гаківка» від слова «гак» — ключка], але програла. В одному з інтерв'ю тренер польської команди п. Тупальський почав критикувати власну команду: «Ви мусіли програти, бо вони були ліпші...», на це один з гравців відреагував дуже різко і «поліціянту довелось підносити п. Тупальського з землі» [17]. Це все від того, зазначає автор, що поляки більш імпульсивні й мають миттєву реакцію. Але щодо українців, то їхня реакція була б зовсім іншою, спочатку вони б шукали винного між собою, а почувши критику тренера, «всі поспускалиб голови і носи та призналиб одноголосно: «Правда». Але це тільки в першій хвилі. Бо потім усі, разом з опікуном, дійшлиб до переконання, що завинив суддя. — Кривдив нас

на кожнім кроці! Якби не він, то ми би...». Ось така триступенева реакція на одну критику. Роман Купчинський називає цю рису українців «за великий критицизм», а також зазначає притаманність українців до перекладання своєї вини на плечі іншого — колеги, судді і т. д. На цю тему написані фейлетони: «Цікаво в нас» [34], «Два народи — два способи» [8].

Українці не сприймають критики на свою адресу (бо люблять критикувати когось), це для них образа гідності, навіть якщо критика доречна і має на меті не принизити, а, навпаки, допомогти людині стати кращою. Це описано у фейлетоні «Ворог провінції» [7], де один чоловік оповідає, що: «передплачував всі українські часописи Галичини... Платив за часописи точно ... і вичитував від дошки до дошки. Нараз одного дня читаю: «Громадянин (тут моє ім'я і назвище) не має рації, коли каже...» А чорт з вами — думаю собі. То я вам плачу, а ваш якийсь перошкраб такі імпертиненції на мене! Я взяв і відмовив. Якийсь час було тихо. Аж тут знову в іншій: «Пан (моє ім'я і назвище) помиляється у своїм твердженні...» Я виповів передплату і залишився при тих, які на мене не писали. Встане — думаю — три-чотири газети. Але наша преса не може видно жити без паплюження. За два роки я зістався тільки при одній газеті. А цього року і та остання відпала, написала, що я зле говорив на зборах. Зле?! Чекайте, Я вам покажу! І показав. Вимовив і цю газету. Нехай собі панове репортери не думають, що можуть і передплату брати і лаятися на передплатників!...» [7].

У праці «Нариси до історії української етнопсихології» дослідник ментальності українців Володимир Янів пише: «Українець — це інтровертивна людина, з сильним відчуттям свого «я» і бажанням самовияву назовні, яке показує приналежність українського народу до індивідуалістичного культурного циклу. Заглиблений у собі, з відчуттям гідності, він прямує до повалення всяких обмежень особистої свободи, в тому числі до нівеляції соціальних перегородок» [38, с. 88]. Таку ж думку ми можемо відстежити у фейлетоні Романа Купчинського «Дух свободи» [12], який задає питання: чому українці до цього часу не мають свободи? і дає відповідь: тому що їхнє «я» занадто свободолобне, як ніяке інше на світі — «Коли б трохи менше [було свободолобне. — М. М.] давно мало б свободу». Автор наводить приклади ментальності українців, якими доводить, що ця свободолобність ніщо інше, як «хитрунство». Наприклад, похід

української громади на площу «Сокола-Батька»: «...на загал пішло на площу 10 тисяч людей, стануло до походу 500, по дорозі долучилося 500, а решта...». А решта йшли тротуаром, потім стежкою, щоб вразі рейду поліції «шпиг у бічну вулицю». Галактіон Чіпка проводить паралель з княжими походами на татар, козацькими повстаннями, Визвольною війною, повоєнними часами: «Чи ж не йдем тільки частинно серединою в поході, а решта... тротуарами. Цілі групи, ба цілі партії тротуаром ходять». І називає сатирик цю рису, таку рідну українцям — «отаманством», одразу ж проводимо паралель з народною мудрістю: «Де два українці, там три гетьмани». Як зазначають етнологи та психологи, українці — споконвіку є нацією хліборобів. Людина жила на своєму хуторі, нікого не чіпала до того часу, поки її саму не зачіпали. По своїй суті українці — індивідуалісти, тому їм так важко об'єднуватися з кимось, а тим паче комусь підкорятися. Тож Галактіон Чіпка і каже про своїх співвітчизників — «...як приємно не в'язатись ніякими законами. Що хочеш — то й робиш... ніхто тобі не наказує — хіба твоє власне тисячлітнє «Я». Цій темі автор присвятив фейлетони: «Що край, то обичай» [35], «На приспах» [15].

Виділяють два ментальних типи українців (за О. Кульчицьким): тих, хто обороняв країну, і тих, хто годував країну: «1) козацький тип ентузіаста-авантюриста; 2) потайний стиль існування, «анабіотична» поведінка за принципом «моя хата скраю» [37, с. 269]. Це породжувало два кардинально протилежні типи свідомості. Перший тип — це захисник, воїн, шалений, нестримний і авантюрний, що п'яніє від парубоцького запалу, здатен на героїчні вчинки, лідера, що поведе за собою маси, який вірить у краще і творить своє майбутнє сам. До цієї групи у досліджуваній нами період можна зарахувати січових стрільців, що проливали кров за створення своєї держави, інтелігенцію, що закликала маси до спротиву окупаційній владі, а також освітян, які були небайдужі до долі своєї країни.

Другий тип свідомості українців визначався поміркованістю і миролюбністю, які давали можливість перечекати численні негоди історичної долі. Цей тип виявлявся у певній замкненості характеру, схильності до байдужості до зовнішнього світу. Характеризує цей тип приповідка: «Моя хата скраю — я нічого не знаю». Це притаманне для українців як сільської нації, адже така позиція рятувала людей, що жили на родючій, багатій землі, яку постійно намагались

загарбати, автор так характеризує українців: «Українці — селюхи і в місті чуються тимчасово, провізорично, немов в гостях, чи на відпустці» [19, с. 7], до цієї групи людей можна зарахувати маси — малоосвічені, пригноблені і залякані владою.

Отож українцям притаманні такі якості, як егоцентризм і соціальна пасивність, а також байдужість до великих людей за життя, зате пошана і визнання після смерті. Р. Купчинський у своїх творах констатує, що його співвітчизники не вбачали користі в творчих професіях, це було не престижно і мало прибутково, їхня меркантильність визнавала лише службові професії: «...а той, хто до бюро не ходить...той не може числити на велику пошану» [20]. Однак по смерті відомого діяча кожен навперебій хвалився, що був знайомий особисто, чи «сидів з ним в «Театралці». І всі сумували, що не стало такої талановитої людини, що обставини, які склалися, пришвидшили смерть митця. Автор дуже гостро реагував на таку поведінку і докоряв співвітчизникам: «Обставини гнали його бігцем до гробу, а ті обставини, то таки наші люди, наші вчинки, наші погляди, наше безосвіття» [20].

Роман Купчинський наводить приклад Івана Франка, а саме — в якій нужді поет жив і помирав. А був час, коли він міг стати професором університету, але «чужі не квапились, наші не старалися — скінчилося на... дуже неприємних для нас документах» [20]. Однак після двадцятиріччя його смерті людям відкрилися очі, і вони вже не знали якою ще відзнакою посмертно нагородити митця. Але як необхідно було б йому отримати цю нагороду прижиттєво. Автор закликав співвітчизників цінувати своїх геніїв за життя і полегувати їм долю, бо творчі люди, як діти, не пристосовані до цього світу: «Люди, що служать мистецтву рідко мають широку губу і тверді лікті. Ідуть крізь життя задивлені в небо і не бачать ям під ногами» [30].

У фейлетоні «Серед своїх — до своїх» [26] Роман Купчинський описує нужденний стан «зредукованого» службовця бібліотеки, автора трилогії «В заграві» Федора Дудка. Талановитий письменник просив допомоги, бо «перо виховується зі знеможених голодом рук», він був готовий піти на будь-яку посаду: «дозорця, возного, куфзора, управителя домом», але ніхто зі співвітчизників не протягнув руку допомоги, адже, як зазначає автор: «Такий вогонь [талант. — М. М.] то прокляття і

благодать, тортур і розкіш. Без нього легше дійти до гарно уладжених кімнат і температури, з ним лекше... втратити посаду» [26].

Український обиватель міжвоєнної доби не вірив у можливість кооперації, співробітництва з іншими співвітчизниками. Якщо хтось пропонує співпрацю, то українець переконаний, що від такої спільної роботи інший отримає більше вигоди, а він — лише збитки. Ця недовіра гальмувала загальний розвиток українського економічного життя. З метою популяризації української продукції у 1920–1930-х роках було запроваджено гасло «Свій до свого по своє», яке постійно друкувала українська преса для зміцнення добробуту українського населення.

Цій актуальній темі Р. Купчинський присвятив низку своїх фейлетонів, спрямованих на розвиток української кооперації у складі Польської держави, що допомагали вивчати безцінний досвід для майбутньої економіки власної країни. Ці загрози прекрасно розуміла окупаційна держава і всіляко придушувала цю ініціативу, зокрема податок на українську торгівлю був завищеним, порівняно з польськими та єврейськими торговельними інституціями. Заслугує на увагу фейлетон: «Свій до свого» [23], актуальність якого підкреслює сам автор: «Така вже тема нинішнього фейлетону, що ніяк не може змінити заголовку. А випадалоб, бо написав я вже два або й три фейлетони під такою назвою» [23]. Йдеться про українську крамницю, до якої зайшов покупець і звернувся по-польськи до господаря, але з'ясувалось, що покупець українець. Швидко зав'язалась вільна розмова, гість почав поводити себе дуже розкуто: «...сідає на ляду...і перекладає ногу на ногу та витягує капшук і люльку», ще й докоряв: «Ех, ви філософи. Пронюхали, що то бізнес, а ще до того «Свій до свого по своє» і грошики до шуфляди» [23]. А далі відвідувач нарікав на співвітчизників, що «стільки пишеться в газетах, стільки всі і всюди говорять, а все таки... Русини, мій пане!.. Треба ще довго часу, заки зрозуміють у чім лежить сила і будучність нації». Але згодом покупець почав натякати, що оскільки він тримається гасла «Свій до свого...», то потребує винагороди: «... ви щось мені за дорого порахували. Спустіть трохи, ви ж українська фірма!». Але в магазині йому чемно відповіли, що у них фіксовані ціни, які не підлягають зниженню, тоді покупець образився і «вийшов набурений зі skleпу». І закінчується

фейлетон іронічним здогадом, що враз спростовує увесь награний патріотизм цього чоловіка: «Цікаво, чи ще коли загляне?!...». Отож починати вирішувати проблеми потрібно з себе, бо «Чуже бачимо під лісом, а свого не бачимо під носом», і лише тоді в нашій державі щось зміниться на краще.

Цій темі присвячений і фейлетон «Наші в наших» [16]. Починає Роман Купчинський свою розповідь з характеристики українського покупця: «Нема ліпшого, соліднішого, скромнішого і лагіднішого клієнта як українець у ...чужім склепі. І чемно поздоровить як увійде, і швидко вибере що потребує, і з усміхом попрощає як відходить» [16]. Однак, коли наш покупець іде до нашої крамниці, то ситуація кардинально змінюється: « — Скільки кажете, скільки? — Два п'ятьдесят, прошу! — Цікаво! Який-же мені сенс гнати до вас, коли я в іншому склепі за ті самі гроші дістану!». Таку поведінку українського покупця Р. Купчинський називає легким «розчаруванням», але є ще й «тяжкі образи». Наприклад, коли продавщиця не назве нашу пані по титулу, або якщо не вгадає і применшить, то це «важка образа», яка одразу переходить з особистого на якість товару: « — Що? Такі фляки?! Думаєте, що я буду з патріотизму нищити здоров'я родини?!». Але це ще не всі претензії українців до власників українських крамниць. Розповідає автор одну історію, свідком якої він став: «...одна інституція відчиняє склепи в 6:30... Був такий випадок, що не ходили трамваї і панночка з'явилася аж у годині... 6:20... Прибігла пішки і задихана взялася за колодки та засуви... — А ми тут доки будемо чекати?! — визвірилась одна служниця одної жінки одного достойника, дуфна на свою високу позицію в світі. — Я з того зроблю вжиток. Так далі не може бути!» [16]. Ось так допомагали українці один одному у розбудові власної торгівлі. Тому і не дивно, що єврейські магазини, на яких акцентує увагу наш автор, процвітали, а українська торгівля торувала собі важкий шлях до розбудови.

Цьому гаслу і тому, як українці сприймали це навиворіт («Свій на свого»), Галактіон Чіпка присвятив не один фейлетон, адже це була болюча тема того часу. У фейлетоні «Сервіс» [25] автор повідомляє про закриття ще однієї української крамниці, що продавала порцеляну: «Знов один наш склеп провалився... Небагато їх у Львові, а й ті тають як лід навесну... Чи справді неможливо вдержатись і тим нечисленним — серед такого числа львівських

українців... Подумати тільки! Шістьдесят тисяч українців у самім Львові, а околиця, а провінція... Хоч би тільки десять відсотків брало у свого...» [25]. Його думку підтримав ще один популяризатор гасла: «Свій до свого...»: « — Ви знаєте мене: це просто моя ідея фікс: говорю, пишу про «Свій до свого» де можу, до кого можу і коли можу. Але це капля в морі...Треба великої свідомости, почуття національного обов'язку, економічного вироблення... Ще довгий час мине, заки ми діждемося на цім полі справжніх успіхів» [25]. Роман Купчинський був у захваті від нього: «таких би нам більше фанатиків..., бо вони поривають за собою інертних», і все було б нічого, якби не одна річ. Запрошений до нього на обід, автор публікації побачив дуже красиву вазу на столі, подарованому господарем на річницю шлюбу дружині, і запитав, де ж вони придбали цю гарну річ. Відповідь його шокувала: «В Гандельмана...». Отож слова без вчинків — мертві. До фейлетонів означеної тематики також належать: «Базар» [6], «Дзвін у церкву людей скликає» [10], «Роковини ризика» [21], «Свій до свого» [22], «Свій до чужого» [24], «Традиційне недовіря» [31].

У фейлетонах «Дива нашої душі» [9], «Друг при друзі» [11], «Таланти по закутках» [29], «Урожай на слухи» [32], «Цікаво в нас» [34] Роман Купчинський описує ще одну рису українців — пліткарство: «Цікаво в нас. Сидять люди при столику в каварні, балакають про це та про те, сміються, жартують, притакують собі, один другого хвалять, а тільки котрийсь за двері — вже зачинається: «Богу дякувати, що врешті забрався. Чули ви, що він ... І тоді як з мішка: а сякий, а такий, а це, а те» [34].

О. Кульчицький у статті «Риси характерології українського народу» [4, с. 709] одним із головних чинників, який формував національну психіку українця, вважав географічний (геопсихічний) чинник — вплив природних умов на розвиток емоційності українського характеру. За цим твердженням, психіка людей прямо залежить від конкретних природно-кліматичних умов. Так, геопсихічний вплив північної низовини впливає на соматопсихічний шар психіки особливостями свого підсоння*: розмірно меншою у лісовій смузі дією сонячного

* Підсоння: 1. Місце, простір і т. ін., добре освітлювані сонцем; соння.
2. Теплий, помірний клімат [36].

світла, більшою хмарністю й кількістю опадів у напрямі зменшення життєрадісності, якщо не до рівня сумовитості, то хоча б до рівня настрою поваги [4, с. 711].

«Кліматом чи пак підсонням якоїсь місцевости називаємо атмосферичні чинники тої місцевости, наприклад, вогкість повітря, його рух (вітри, бурі), чистота повітря, його натиск, багатство сонішних промінів та ін., другим характеристичним чинником для даного підсоння — це географічні умови даної місцевости, наприклад, уформування поверхні землі (гори, долини, верховини, рівнини), рослинність околиці, наводнення та висота рівня місцевости над поверхнею моря» [1].

Помітну увагу Роман Купчинський приділяв впливу «підсоння» на формування людської психіки. Цій темі присвячені фейлетони: «Збитки підсоння» [13], «Харч і психіка» [33], «Синява і сонце» [28], «Підсоння і психіка» [18], де доведено пряму залежність між настроєм людини та кліматом: «Якби Галичина мала більше погідних днів у році, напевно малаб менше слоти в душах і негод у своїй історії» [28].

У фейлетоні «Серед сумного життя» [27] Роман Купчинський вважав українців «народом без найменшого почуття гумору», «си-нами меланхолійної нації, яку від віків несправедливо називають веселою», «було в нас багато річей смішних, від яких чужинці боки зривали, а ми ковтали сльози, бо сум давив груди» [27].

«Сміх крізь сльози» — ще одна риса українців, в які б умови не ставили націю, як би сильно не придушували народ, українці виживали і не втрачали почуття гумору. Візьмімо до уваги, хоча б, і автора. З дня в день, з року в рік міжвоєнна Україна у складі Другої Речі Посполитої «лила сльози», але Галактіон Чіпка своїми фейлетонами підіймав настрої читачам, не давав занепадати духом, висміював і критикував владу, кепкував і з власних недоліків, і з недоліків своєї нації. Історія українців змушувала їх коритися, щоб вижити. Інакше українців як нації могло б уже не бути. Знаємо з історії, що тим, хто не хотів схилити голову, її стинали, а тих, що вміли коритися завжди, чекало помилювання. Тому не потрібно так сильно ганьбити нас за те, що ми пристосуванці, адже це відбувалось із покоління у покоління століттями, тому українці так і не навчилися обстоювати свою правду в своїй країні, тому у всі часи Україні були і будуть потрібні такі патріоти, як Роман Купчинський.

1. Б. Г-й. Вплив підсоння на здоров'я. Куди їхати на літо? / Б. Г-й // Діло. — 1937. — 7 лип. (чис.147). — С.7.
2. *Боберський І.* Змаги в Га-Ра. Перший день ігрищ / *Іван Боберський* // Діло. — 1936. — 11 лют.(чис. 32). — С. 2.
3. Зимові Олімпійські ігри: історія, хронологія, статистика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://refs.co.ua/74600Zimnie_olimpiyskie_igry_istoriya_hronologiya_statistika.html. — Назва з екрана.
4. *Кульчицький О.* Риси характерології українського народу / *О. Кульчицький* // Енциклопедія Українознавства: заг. частина. — Перевид. в Україні. — Київ, 1995. — Т. 2. — С. 708-718.
5. [*Купчинський Р.*]. Атракція / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 7 жовт. (чис. 225). — С. 7.
6. [*Купчинський Р.*]. Базар / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 23 листоп. (чис. 313). — С. 7.
7. [*Купчинський Р.*]. Ворог провінції / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 30 берез. (чис. 83). — С. 7.
8. [*Купчинський Р.*]. Два народи — два способи / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 22 лют. (чис. 47). — С. 7.
9. [*Купчинський Р.*]. Дива нашої душі / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 21 берез. (чис. 74). — С. 7.
10. [*Купчинський Р.*]. Дзвін у церкву людей скликає / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1932. — 9 груд. (чис. 273). — С. 5.
11. [*Купчинський Р.*]. Друг при друзі / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 7 лип. (чис. 177). — С. 7.
12. [*Купчинський Р.*]. Дух свободи / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 20 черв. (чис. 160). — С. 7.
13. [*Купчинський Р.*]. Збитки підсоння / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1933. — 24 берез. (чис. 73). — С. 5.
14. [*Купчинський Р.*]. Іду на ви! / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1934. — 29 лют. (чис. 49). — С. 7.
15. [*Купчинський Р.*]. На приспах / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 11 жовт. (чис. 271). — С. 7.
16. [*Купчинський Р.*]. Наші в наших / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 4 черв. (чис. 122). — С. 7.
17. [*Купчинський Р.*]. Одна подія та один здогад / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 15 лют. (чис. 35). — С. 9.
18. [*Купчинський Р.*]. Підсоння і психіка / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1931. — 31 груд. (чис. 293). — С. 5.
19. [*Купчинський Р.*]. По незнанім Львові / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 24 трав. (чис. 134). — С. 7.

20. [Купчинський Р.]. Поруч Шевченка / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 28 трав. (чис. 117). — С. 7.
21. [Купчинський Р.]. Роковини ризика / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 13 жовт. (чис. 273). — С. 7.
22. [Купчинський Р.]. Свій до свого / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1932. — 30 верес. (чис. 216). — С. 5.
23. [Купчинський Р.]. Свій до свого / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 2 лип. (чис. 146). — С. 7.
24. [Купчинський Р.]. Свій до чужого / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1933. — 30 верес. (чис. 256). — С. 5.
25. [Купчинський Р.]. Сервіс / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1934. — 3 груд. (чис. 325). — С. 7.
26. [Купчинський Р.]. Серед своїх — до своїх / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1933. — 19 черв. (чис. 156). — С. 5.
27. [Купчинський Р.]. Серед сумного життя / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1937. — 19 лют. (чис. 36). — С. 9.
28. [Купчинський Р.]. Синява і сонце / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1933. — 23 берез. (чис. 72). — С. 5.
29. [Купчинський Р.]. Таланти по закутках / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 12 листоп. (чис. 303). — С. 7.
30. [Купчинський Р.]. Тернистим шляхом (Памяти Ігоря Лоського) / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 31 трав. (чис. 120). — С. 7.
31. [Купчинський Р.]. Традиційне недовіря / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 7 трав. (чис. 117). — С. 7.
32. [Купчинський Р.]. Урожай на слухи / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1935. — 31 трав. (чис. 141). — С. 7.
33. [Купчинський Р.]. Харч і психіка / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1934. — 14 квіт. (чис. 94). — С. 7.
34. [Купчинський Р.]. Цікаво в нас / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1937. — 4 лют. (чис. 24). — С. 9.
35. [Купчинський Р.]. Що край, то обичай / *Галактіон Чіпка* // Діло. — 1936. — 6 берез. (чис. 51). — С. 7.
36. [Підсоння] // Словник української мови: в 11 т. — Київ : Наук. думка, 1975. — Т. 6 : П-ПОЇТИ. — С. 505.
37. *Стетико М. Т.* Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / *М. Т. Стетико*. — Київ, 2011. — С. 269-270.
38. *Янів В.* Нариси до історії української етнопсихології / *Володимир Янів* ; упоряд. *М. Шаповал*. — 3-тє вид., стереотип. — Київ : Знання, 2006. — 341 с.